

★★★★
**JAAR
VERSLAG**
2015

★★★★
**FOUR
FREEDOMS**
door het jaar
heen

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Vrijheidscolleges	5
Requiem voor Auschwitz	6
Tentoonstelling Berookte Beelden	6
Scholentour Requiem voor Auschwitz	7
'De Val' van Theaterloods-B	8
Nationale Viering van de Bevrijding	10
Bevrijdingsfestival Zeeland 2015	12
Zomeracademie Four Freedoms Verdiepingsdag	13
Literaire Tocht	14

horigheid

De dag vande
verschheid

nooit
vergeet

Ik ben lief
allemaal

opia

Wilt
de
vrijheid

is
vrijheid
is
vrijheid

geluk is voor
iedereen

Respekt
voor
de
medemens
♡

Met
vrijheid

Inleiding

Vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst en gevrijwaard zijn van gebrek en van vrees. Vrij om te zeggen wat we vinden en om te gaan en staan waar we willen. Maar vrijheid is niet zo vanzelfsprekend als we vaak denken. In 1941 hield president Franklin Delano Roosevelt zijn historische speech voor het Amerikaanse congres. Zijn boodschap luidde dat het van groot belang is om vrijheid te beschermen en te versterken.

Partners

Sinds 2000 zorgt een permanente werkgroep met vertegenwoordigers van het University College Roosevelt, Switch, ZB | Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, De Drukkerij, de Cultuurwerf/Bevrijdingsfestival Zeeland, de Roosevelt Foundation en de Provincie Zeeland voor de afstemming van een jaarprogramma, onder de naam 'Four Freedoms door het jaar heen'. Een afwisselend programma met jaarlijks terugkerende evenementen, maar ook met wisselende eenmalige activiteiten voor verschillende doelgroepen. In alle gevallen zijn de Vier Vrijheden van Franklin Delano Roosevelt het uitgangspunt bij de verbinding tussen idealen en (lokale) initiatieven in Zeeland. De vrijheid om te zeggen wat je wilt, om te geloven wat je wilt, maar ook om beschermd te worden tegen armoede en angst. In 2015 werd weer op verschillende manieren gewerkt om vrijheid, verdraagzaamheid en respect levend te houden en actieve betrokkenheid bij deze thema's te stimuleren.

Nationale Viering Bevrijding

Het was in meerdere opzichten een bijzonder jaar. Op 5 mei vierden wij in Nederland dat het 70 jaar geleden was

dat ons land werd bevrijd. Zeeland mocht op 5 mei gastprovincie zijn bij de Nationale Viering van de Bevrijding. Op deze dag stonden we in Zeeland samen stil bij de betekenis en de waarde van vrijheid, grondrechten en democratie. Muziek, beelden, zang, dans en woorden vertelden op 5 mei in de Sint Jacobskerk in Vlissingen het verhaal van de bevrijding van toen én het belang van de vrijheid van nu. In aanloop naar 5 mei hebben Zeeuwse scholen en culturele instellingen met enthousiasme een bijdrage geleverd aan een aantal mooie projecten, zoals de Dichtwedstrijd 'Dichter bij 4 mei' en de 'Aanmoedigingsprijs Oorlogsmonumenten'.

Vrijheid: niet vanzelfsprekend

In 2015 werden we via de media opnieuw geconfronteerd met beelden van vervolging, oorlogen en terroristische aanslagen in de wereld. De aanslag op het satirisch weekblad Charlie Hebdo en de terroristische aanslagen in Parijs liggen nog vers in het geheugen. Dit geweld is in vele opzichten zinloos, maar leert ons één ding: vrijheid is niet vanzelfsprekend. Het is onze opdracht om deze vrijheid met elkaar te beschermen en te versterken.

De mooie resultaten in 2015 van Four Freedoms door het jaar heen hadden we niet kunnen realiseren zonder de steun, het enthousiasme en de bevlogen inzet van veel mensen en organisaties in Zeeland. Met het programma hebben we samen laten zien hoe Zeeland vrijheid beleeft en welke kwaliteit Zeeland te bieden heeft. Dit jaarverslag laat zien wat er zoal gebeurde.

*De werkgroep Four Freedoms door het jaar heen
April 2016*

Vrijheidscolleges

Tussen 23 maart en 5 mei 2015 vonden in zeven provincies in Nederland 28 Vrijheidscolleges plaats. De Vrijheidscolleges zijn een jaarlijkse serie lezingen die plaatsvinden in aanloop naar 5 mei.

De lezingen zijn gebaseerd op de 'Four Freedoms' van Franklin Delano Roosevelt. Thema's zijn: vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst en overtuiging, maar ook honger en tekort en de vrijheid om buiten gevaar te leven. Zaken die relevant zijn voor toen en voor nu. De Vrijheidscolleges zijn er om mensen te prikkelen en te inspireren. Ze zetten aan tot dialoog en discussie. En ieder zijn mening wordt op prijs gesteld en gerespecteerd. De Vrijheidscolleges brengen bijzondere sprekers die lezingen geven over de fundamente van de democratie. In 2015 waren dat onder andere Jan Jaap van der Wal, Ad van Liempt, Sheila Sitalsing en Maarten van Rossum.

Zeeuwse Vrijheidscolleges

In Zeeland werden vier Vrijheidscolleges georganiseerd in samenwerking met de gemeenten Middelburg, Terneuzen en Goes en het Bevrijdingsfestival Zeeland in Vlissingen. Zeeland was gastheer voor boeiende en goed bezochte lezingen door Petra Stienen, Arend Jan Boekestijn en Ton Koene. Tot slot gaf ex-Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet op 5 mei haar college over Vrijheid van spreken en meningsuiting in een volle Sint Jacobskerk in Vlissingen. "Tolerantie ligt op de tocht, respect voor de mening van de ander is vaak zoek. Vrijheid van meningsuiting begint bij verantwoordelijkheid voor datgene wat je zegt met respect voor de mening van een ander. Wanneer dat je uitgangspunt is, dan kunnen we de toekomst optimistisch tegemoet zien," aldus Gerdi Verbeet.

Requiem voor Auschwitz

In 2015 was het 70 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd van de Duitse bezetting. In dit jubileumjaar voerde de Koninklijke Oratorium Vereniging in Middelburg het Requiem voor Auschwitz uit.

Op maandag 4 mei 2015 vond, na de Dodenherdenking, in de Nieuwe Kerk in Middelburg de officiële première voor Zeeland plaats. Deze compositie voor symfonieorkest, koor en solisten was ook in Aardenburg en Zierikzee te zien. In mei 2012 beleefde Amsterdam de Nederlandse première van dit indrukwekkende requiem, dat daarna in Tilburg en in de Europese steden Praag, Boedapest, Frankfurt, Krakau en Berlijn, en in 2013 in Den Bosch werd uitgevoerd.

Herdenking slachtoffers

De Nederlandse Sinto Roger 'Moreno' Rathgeb componeerde het Requiem voor Auschwitz, een Requiem ter herdenking van alle slachtoffers van de nazi's. Componist 'Moreno' Rathgeb was aanwezig bij de opvoeringen in Zeeland. "Een mengeling van verslagenheid en woede ligt ten grondslag aan het Requiem", aldus Rathgeb. Hij besloot het stuk te schrijven nadat hij Auschwitz bezocht had. "Ik was er kapot van", zegt hij. "Het besef dat miljoenen mensen door die poort gegaan zijn, dat ze allemaal op dezelfde manier geleden hebben.

Honger, pijn, marteling en vergassing. Ze legden allemaal dezelfde weg af naar de ovens. Joden, Polen, maar ook Sinti en Roma. Als je ziet waar we mee bezig zijn, al die ruzies en kleine oorlogjes tussen verschillende groepen, lijkt het of we niets geleerd hebben. Daar werd ik ontzettend kwaad van. Ik wilde een muzikaal monument oprichten om alle slachtoffers te eren en te herdenken, ongeacht hun afkomst, en daarin mensen en volkeren te verenigen."

Auschwitz

'Auschwitz' staat bij de componist Roger 'Moreno' Rathgeb voor de diepste emoties als angst, eenzaamheid, lijden, hoop en wanhoop, waarbij de vraag naar de zin van alles zich aandient. "Indien dit allemaal inderdaad naar de wil van een God is gebeurd, dan ben ik ervan overtuigd, dat wij vandaag aan al deze gekwelde zielen onze huidige vrijheid te danken hebben". In samenhang met dit Requiem voor Auschwitz werd een tentoonstelling, een informatie- en debatavond en een educatieproject op scholen georganiseerd. Hierover leest u meer op pagina 7.

Tentoonstelling Berookte Beelden

In de Wandelkerk en Nieuwe Kerk in Middelburg was van 9 maart tot 26 april 2015 de tentoonstelling 'Berookte Beelden, Sinti en Roma toen en nu' van de kunstenaar Ron Glasbeek

te zien. In 2014 was deze tentoonstelling ook te zien in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Romantiek en rauwe realiteit

In Europa werden honderdduizenden Roma en Sinti in de Tweede Wereldoorlog slachtoffer van de Nazioverheersing. Hun wegvoering naar Auschwitz als onderdeel van de Endlösung staat bekend als de Vergeten Holocaust. In Berookte Beelden is zowel de romantiek als de rauwe realiteit van de periode vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog te zien. De serie grisailles vervolgt met scènes uit het leven in een woonwagenkamp in de jaren '50/'60 en eindigt met een drietal portretten van 'overlevenden' van de zigeunerholocaust. Dit allemaal gezien door de ogen van een 'Gadjo'. Dit is iemand die geen Roma of Sinti is, letterlijk: een burger. De vorm van de schilderijen is bij toeval ontstaan. Doordat Glasbeek regelmatig zijn penselen per ongeluk in zijn koffie doopte om de verf te verdunnen, ontstond de steunkleur en kreeg het werk zijn titel. Voor dit type schilderij bleek ook een woord te bestaan: grisaille, oftewel grauwschilderij.

Debat over vergeten lot

In samenwerking met Scoop, nu ZBI Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, werd tijdens de expositie een openbaar debat georganiseerd op 19 april 2015 over het vergeten lot van de Roma en Sinti. Doel van deze bijeenkomst was inzicht te geven in het lot van deze mensen in de Tweede Wereldoorlog en hoe het nu met hen gaat.

★★★★
**FOUR
FREEDOMS**
door het jaar
heen

Scholentour Requiem voor Auschwitz

Roger 'Moreno' Rathgeb, componist van het Requiem voor Auschwitz, bezocht van 13 tot en met 17 april 2015 Zeeuwse scholen voor voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs om met leerlingen de slachtoffers van de Holocaust te herdenken.

'Requiem op School' is een muzikaal project van de Koninklijke Oratorium Vereniging en Switch, dat samenhangt met de drie uitvoeringen in Zeeland door het koor van de Koninklijke Oratorium Vereniging in Middelburg en het Zeeuws Kamerorkest van het Requiem voor Auschwitz.

In gesprek met jongeren

Voor dit project ging 'Moreno' in gesprek met Zeeuwse jongeren. Hij speelde delen van het Requiem voor Auschwitz op zijn accordeon. Hij vertelde daarbij waarom en hoe hij zijn requiem componeerde. Zijn presentatie is door leerlingen en docenten goed ontvangen. Het was een persoonlijk en indrukwekkend verhaal over de gruweldaden, die plaatsvonden in de Tweede Wereldoorlog, en over de positie van de Sinti en Roma daarin. Maar het was ook een les over motivatie, doorzettingsvermogen en het verwerken van emoties door middel van muziek.

Gastlessen

'Moreno' bezocht acht Zeeuwse scholen: Scalda in Middelburg, CSW Bestevaër in Vlissingen, CSW van de Perre in Middelburg, Het Goese Lyceum in Goes, Odyzee College in Kloetinge, Calvin College locatie Krabbendijke en locatie Goes en Praktijkschool De Wissel in Goes. In totaal woonden 202 leerlingen in de leeftijd van 15 tot en met 21 jaar de gastlessen van 'Moreno' bij.

'De Val' van Theaterloods-B

Theaterloods-B is een theaterinitiatief in Vlissingen, dat zich richt op leerlingen van het voortgezet onderwijs. In theatervorm proberen zij een verbinding te leggen tussen maatschappelijke ontwikkelingen en de positie van het individu.

Vanuit die visie ontstonden achtereenvolgens *Het Verzet*, *GIF*, *De Jacht* en *De Draad*. Voor deze laatste productie ontving het gezelschap in 2014 een bijdrage van Four Freedoms door het jaar heen om de voorstelling te realiseren.

VLAM

De voorstelling *De Val* is een bewerking van het boek *VLAM* van Floortje Zwigtman. Floortje Zwigtman had de roman *VLAM*, het eerste deel van een trilogie over dictatuur, al gepubliceerd. Ze zocht een manier om deze roman theateraardig vorm te geven. De voorstelling gaat over een dictatuur en het kunstzinnig verzet hier tegen. Het confronteerde toeschouwers met vragen over keuzevrijheid, de voordelen en gevaren van dictatuur en democratie, over leiden en je laten (ver)leiden door macht.

Try-outs

Na een intensieve repetitieperiode werden try-outs gespeeld op CSW Van de Perre in Middelburg en Scheldemond College in Vlissingen. Op 5 mei 2015 werd *De Val* tijdens het Bevrijdingsfestival Zeeland uitgevoerd in de zaal van de Vereniging Nederlandse Loodsensociëteit. De reacties waren zeer positief. De voorstelling werd in oktober 2015 nog gespeeld tijdens het Zeeuws overleg schoolmediatheken en in november 2015 op het kunstfestival in de Lasloods te Vlissingen.

★★★★
**FOUR
FREEDOMS**
door het jaar
heen

Gr
m

Nationale Viering van de Bevrijding

Op 5 mei 2015 was Zeeland gastheer van de Nationale Viering van de Bevrijding. Op deze dag stonden we in Zeeland samen stil bij de betekenis en waarde van vrijheid, grondrechten en democratie. In een volle Sint Jacobskerk in Vlissingen luisterden en keken veteranen, minister-president Mark Rutte en andere genodigden naar onder meer verschillende muziekstukken, filmbeelden, dans en lezingen.

David Grossman

De Israëliische schrijver David Grossman verzorgde de traditionele 5 mei-lezing. Deze lezing was een moment van bezinning op de kwetsbaarheid van vrijheid, niet alleen in Nederland, maar ook daarbuiten. Grossman, (klein)zoon van Shoah-overlevenden en vader van een zoon die tijdens de militaire acties in 2006 omkwam, weet als geen ander hoe belangrijk vrijheid is. David Grossman: "Ik acht het de taak van de schrijver om een vinger op de wonde te leggen. Om op een nieuwe manier, in een taal waarvoor de lezer zich nog niet heeft leren afschermen, te beschrijven hoe gecompliceerd de bestaande situatie is. Om stereotypen omver te werpen die het gemakkelijk maken om niets aan problemen te doen. De schrijver moet mensen in herinnering brengen dat menselijkheid en moraal nog steeds belangrijke kwesties zijn en hij moet waarschuwen voor de toekomst die voortvloeit uit het heden."

Kinderlezing

Voor het tweede jaar werd aan de 5 mei-lezing een kindervariant verbonden: de 5 mei-Kinderlezing. Deze lezing laat de visie van een kind op het thema 'Vrijheid' zien. De 12-jarige Judith Smal uit Zierikzee mocht de 5 mei-kinderlezing voordragen. Ze had een indrukwekkende brief geschreven aan de 17-jarige Pakistaanse kinderrechtenactiviste Malala Yousafzai. Judith: "Als je niet naar school gaat, is het moeilijk om je vrijheid op te eisen. Want ja, ik denk dat je vrijheid op moet eisen. Bij mij is dat niet meer nodig. Ik heb nooit iets hoeven te doen voor mijn vrijheid. Anderen hebben dat al voor mij gedaan. Ik heb echt geluk." Het programma in de Sint Jacobskerk was live te volgen via Omroep Zeeland. Na het officiële ochtendprogramma ontstak minister-president Mark Rutte op het Bevrijdingsfestival Zeeland het bevrijdingsvuur als startsein voor alle 14 Bevrijdingsfestivals in het land.

★★★★
**FOUR
FREEDOMS**
door het jaar
heen

Bevrijdingsfestival Zeeland 2015

In 2015 vierden we 70 jaar bevrijding en 25 jaar Bevrijdingsfestivals. Ook was Zeeland dit jaar gastprovincie voor de Nationale Viering van de Bevrijding. Reden genoeg voor een speciaal jubileumprogramma. Er kwam een recordaantal van ruim 40.000 bezoekers af op deze speciale jubileumeditie.

Jubileumeditie

In het kader van de jubileumeditie was er een speciaal programma op 3 en 4 mei 2015. Op 3 mei speelde Het Trompetterkorps der Koninklijke Marechaussee, met musicalster Brigitte Heitzer als solist, een speciaal repertoire rondom het thema herdenken en vrijheid. Op 4 mei brachten 300 leden van het Grootkoor Zeeland, met bandoneonist Carel Kraayenhof als solist, een herdenkingsprogramma op het Bellamypark. Schrijver en publicist Cees Slager hield de inleidende lezing.

Bevrijdingsvuur

Met het ontsteken van het bevrijdingsvuur, gaf minister-president Mark Rutte het officiële startsein voor Bevrijdingsdag en de festivals in ons land, gevolgd door een spetterend optreden van Ambassadeur van de Vrijheid Caro Emerald. Rutte bracht daarna een bezoek aan een aantal projecten op het festival en toonde zich onder de indruk van de ontspannen sfeer en mooie locatie.

10 podia

Speciaal voor deze bijzondere editie was het programma uitgebreid met vijf extra podia met optredens van nationale, regionale en lokale artiesten. Op één van de podia vond de finale plaats van de Zeeuwse Belofte. Naast de muzikoptredens werd er weervolop aandacht besteed aan de vrijheid in verschillende inhoudelijke activiteiten. Op het Plein van de Vrijheid presenteerde tal van maatschappelijke organisaties hun betrokkenheid bij vrede en vrijheid. Bezoekers konden hun democratische gehalte testen bij ProDemos, er was aandacht

voor de internationale inspanningen van mensen voor vrijheid van meningsuiting door Amnesty International en de actuele situatie rondom vluchtelingen door Stichting Vluchtelingenwerk. Voor de jongste bezoekers was het Dans & Doeplein de plek om hun talenten te tonen. Indrukwekkend was het 5 voor 5 moment, waarin een vluchteling het publiek toesprak.

Speeddaten met veteranen en Studentenplein

Ook dit jaar bracht het festival weer een aantal nieuwe onderdelen, waaronder 'Speeddaten met Veteranen', waarbij bezoekers van het festival aan tafel in gesprek konden gaan met uitgezonden militairen. Een ander nieuw onderdeel was het Studentenplein, een podium met programma samengesteld door studenten van het University College Roosevelt en HZ University of Applied Sciences, met debat, muziek en andere activiteiten. Mede door de jubileumeditie en nationale start was het festival zichtbaar bij de nationale media en werd er veel aandacht besteed aan de activiteiten door Omroep Zeeland, de PZC en andere Zeeuwse media.

★★★★
**FOUR
FREEDOMS**
door het jaar
heen

Zomeracademie Four Freedom Verdiepingsdag

Op zaterdag 16 mei 2015 organiseerde Zomeracademie Zeeland de Four Freedoms Verdiepingsdag. Met als subtitel: 'Wanneer komt de zomer?'

Vrijheden in opkomende democratieën werd die dag dieper ingegaan op de stagnatie van de Arabische Lente. Want in vrijwel alle Arabische en andere landen waar in 2011 dictatoriale regimes onder luid applaus werden uitgedaagd, heerst nu chaos of oorlog. Hoe komt dat en welke rol spelen de Vier Vrijheden hierin?

Arabische lente

Tijdens de bijeenkomst in de Kloveniersdoelen in Middelburg kwamen zo'n veertig deelnemers voor een dagvullend programma. De bijeenkomst werd geopend door de Vlaamse professor dr. Dirk Verhofstad, die de grondleggers van de vrijheid en de open samenleving belichtte. Vervolgens sprak auteur en publiciste dr. Naema Tahir over de lente in de Arabische wereld. Aansluitend volgde een discussie.

Rozenrevolutie

Na de lunch sprak de voormalig Georgische first lady Sandra Roelofs, die dieper in ging op de Rozenrevolutie van 2003, waardoor haar echtgenoot Mikheil Saakashvili tot eind 2013 aan de macht kwam als president van Georgië. Na de film *Stand by your President* volgde een discussie over deze revolutie.

Literaire Tocht

Publiciste Hasna El Maroudi was dit jaar het boegbeeld van de Literaire Tocht. Deze tocht is een initiatief van Switch en staat in het teken van de Four Freedoms. El Maroudi schreef een aangrijpende novelle, getiteld 'Sarah' en sprak daarover van 9 tot en met 13 november 2015 op zeven scholen voor voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs in Zeeland. In totaal deden 311 leerlingen in de leeftijd van 15 tot en met 21 jaar mee aan de Literaire Tocht.

Wat is vrijheid?

Hasna El Maroudi (Rotterdam, 1985) is een publiciste van Marokkaanse afkomst. Ze schrijft columns voor het maandblad Opzij, is redacteur bij de VARA-website Joop.nl en is blogger voor The Huffington Post. Maroudi zoekt met de novelle 'Sarah' het debat op over gedwongen huwelijken en de Nederlandse identiteit. 'Sarah' is gebaseerd op het waargebeurde verhaal van een zestienjarig meisje dat aan haar neef werd uitgehuwelijkt. De lezing van El Maroudi zette de leerlingen aan het denken over vrijheid in een breder en actueel perspectief.

Leeft iedereen in Nederland in vrijheid? Wat betekent vrijheid van godsdienst? Is vrijheid bijvoorbeeld dat je alles zomaar mag zeggen? Het werden levendige discussies over het gedachtegoed van de Vier Vrijheden van Franklin Delano Roosevelt.

Four Freedoms door het jaar heen
is een initiatief van de Provincie Zeeland

 Provincie
Zeeland

Fotografie

- Cover, Inleiding, Vrijheidscolleges, Requiem voor Auschwitz, Scholentoor Requiem voor Auschwitz, Nationale Viering van de Bevrijding (foto Kinderlezing), Bevrijdingsfestival Zeeland, Literaire tocht: © Anda van Riet
- Foto De Val: © Theaterloods-B
- Nationale Viering van de Bevrijding (foto Sint Jacobskerk, foto ontsteking Bevrijdingsvuur): © Chris van Houts
- Zomeracademie Four Freedoms Verdiepingsdag: © Mieke Wijnen